

Heroicarvm Et Ecclesiasticarvm Quaestionvm Libri VI.

Sex libris prioribus universa Regalium, Iurisdictionis Ecclesiasticorum
Temporalis Et Constantinianae Donationis ratio discuritur ... contra
profanas & vanas cuiusdam Bodini novitates

Boetii Eponis Frisii De Ivre Sacro - Vel Principorum Iuris Pontificii Libri III.

Epo, Boetius

Duaci, M.D.LXXXIIX.

V Paratitla Libri Decretalivm V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61749](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61749)

LIBER V.

147
Totius hu-
ius libri
partitio tri-
membris.

Causarum criminaliū tractatio in hunc
postremum retrusa locum, tribus constac
membris hisce; quomodo illarū iudicia
instituantur^a, quænam & qualia sint² cri-
mina hūc pertinentia^b; quibus denique
pœnis³ luatur^c: coronide quadam totius
iuris generali tandem libris hisce Decre-
taliū superaddita^d, sicuti factum fuit in

Tit. I.
DE ACCV-
SATIONIB.
INQVISI-
TIONIBVS,
ET DENVN-
CIATIONI-
BVS.

148
Duos alios
instituendi
criminalis
iudicij mo-
dos huc nō
pertinere.

legum ciuiliū Pandectis. Instituuntur
omnia iudicia criminalia vel per accusa-
tionem, vel per inquisitionem, vel per de-
nunciationem. nam quōd quidam duos
adhuc alios instituendorum horum iudi-
ciorum modos addunt, exceptionem vi-
delicet & extraordinariam procedendi
viam in criminibus planè notoriis, tenere
debemus, illos duos modos non esse loci
præsentis. exceptionis enim loco crimen
oppositum non ad pœnam reos deposcit
(qualia sunt omnia de quibus hic agitur)
sed ad fidem detrahendam duntaxat obji-
citur^e, nisi in eum finē opponatur vt quis
à promotione vel ad officium vel ad be-
neficium repellatur^f. notoria verò crimi-
na non in forma iudicij expediuntur sed
omnino extra ordinē^g. Non inelegantē

149
Accusatio-
nis, inquisi-
tionis, de-
nunciatio-
nis, discri-
men.

(si res ipsa non verba spectetur) his tribus
adhibuit cautionem Pontifex ipse; sicut,
inquit^h, *accusationem legitimā debet pra-*
cedere inscriptio, sic & denunciationem obari-
tatiua monitio, & inquisitionem clamorosa in-
sinuatio prauenire. Accusator inscribit; iu-
dex inquirit, delator aliquis peccātem iu-
dici

dici denunciatur. quo tertio in genere, veteris par est meminisse versiculi, *(thego? Quid Clodius mœcho vel quid Catilina Ce-*
Ceterum sicuti contra criminosos procedi reipublicæ interest, ita è diuerso innocentes falsis criminibus impeti, grauissimum & indignissimum & sceleratissimū
 a *semper habitum fuit, grauesq; pœnæ calumniantibus id est falsa crimina intentantibus cōstitutæ. qua de re pluribus hic agere non est opportunum. certè retinēda semper omnibus est aurea Imperatoris Traiani sententia, Iuriconsulto celebrata b, satius esse impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnari. Quoniam*
 b *verò secundum tractationis huius criminalis membrū latissimè patet, quando vt stultorum ita & stultitiarum. i. criminum infinitus est numerus, factum fuit vt illud in titulos complures excurrat, in quibus an commodus aliquis ordo demonstrari possit an verò confusè, sicut in rebus per sese confusis, congerātur omnia crimina, sunt qui dubitent. equidem præeunte veterum quorundam quasi facula ductus, ordinis laudatissimi cū certo iudicio rationē in hoc genere per iuris huius compilatores obseruatam fuisse, perspicio. nam cū duo sint semperque fuerint in Ecclesia Christiana hominum genera, laici nimirum & Clerici seu Ecclesiastici, cumque partim sanctionibus criminalibus communiter vel ex æquo teneantur*

Tit. 2.
DE CALVMNIATORIB.

150
Secundum totius huius libri membrum.

151
Criminum partitio bimembri.

a. 1. & 2. hoc tit.
b. *absentem, in prim. res. factus, n. de prim.*

neantur omnes tã Ecclesiastici quàm laici partim verò peculiaribus quibusdam sanctionibus obligentur Ecclesiastici; non alienum videbatur primùm de vtrorumque^a simul delictis agere, deinde de solorum Ecclesiasticorum excessibus, vt hæc iura loquuntur, seorsum^b. Porro cum illa crimina quibus omnes delinquentes promiscuè tenentur etiam Decalogi præceptis aduersentur, Decalogus autem geminum contineat ius cuius alterum ad ipsius Dei Optimi Max. agnitionem & cultum, alterum ad mutua hominũ inter se spectat officia (quod nos & partitiũs & luculentius commõstrauimus in Syntagmate de Decalogo seu legum fontibus) rectè & huic ordini conuenienter factum fuit vt hic priore loco^c commemorarentur ea seu vitia seu crimina quæ agnitioni cultuique Dei repugnant; deinceps^d autem ponerentur illa quæ cõuersionem spectant cum hominibus, qualia sunt præter inobedientiam parentum (qui medium quid sunt inter Deum nobis & hominẽ) cædes, adulteria, furta, falsa testimonia. nam de sola alienorum concupiscẽtia per Decalogi quoque finem prohibita, nihil in iudiciis humanis agi potest; quando cogitationis impiæ & cupiditatis indomitæ coërcitio solius est illius qui omnium corda nouit & renes perscrutatur vt pote verus καρδιαγνώστης Deus Optimus Max. iudex autem homo crimina duntaxat eatenus

152
Ordo criminibus re-
citãdis idẽ
qui Deca-
logi.

153
Cur nihil
in iure de
alienorum
concupiscẽ-
tia.

tenus punit quatenus manu quodāmodo tenere poterit. Igitur vt prius crimina contra Deum tendentia, quamuis consequenter quoque rempublicam & Ecclesiam turbantia, recenseamus, considerandum venit, hominis animum duabus potissimum facultatibus præditum esse, Intellectu & Voluntate: intellectus Deum agnoscere iubetur; voluntas agnitum colere. cultus autem Dei tria in nobis requirit; animum ipsum, linguam seu os, & opus externum. quò prior pertinet Decalogi pars; quam vel maximè violant Simoniani, vel, vt nostri loquuntur, Simoniaci, Iudæi, Saraceni, Hæretici, Schismatici, Apostata, baptismatis iteratores remeratoresque vel Anabaptistæ: qui cuncti partim à vera Dei cognitione partim à recto cultu diuino tum semetipsos tum suos asseclas auertunt ac reddunt alienos.

154
Ordo Decalogi planè diuinus.

155
Simon cur totius choreæ Tragicæ ductor.

Tit. 3.
DE SIMONIA ET NE ALIQUID PRO SPIRITUALIBVS EXIGATUR VEL PROMITTATUR.

Sanè omnia crimina ad comparationem Simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputari scripsit^a olim Paschalis Pontifex Max. nempe quæ vel ipsum Spiritum sanctum sibi quasi mâcipium quoddam subijcere nitatur, vt pulcherrimè Tharadius^b Patriarcha Constantinopolitanus ostendit. vt mirum non sit, eam cæteris criminibus tanquam ducem quandam & antesignanam præmitti^c. Cuius origo sceleris licèt ex Actis^c Apostolicis notissima sit, vniuersa tamen Simonis Magi nequitia longè plenius memoratur ab

Epi-

a
ep. vlt. 1. g.
v. 1. c. per
his. §. hæc
omnis. hoc
tit.

b
c. est qui per
peccatis. 1. g.
1.

c
Act. 8.

156
Simoniacū
inter cetera
est, homi-
nē sola fide
iustificari.

157
Simonix
vox anti-
qua.

158
Simoniaci
quinam iu-
re hoc.

159
Pœnæ Si-
moniacorū
& his auxi-
liantium.

Epiphanio ^a. memorabile quid attribuit
Simoni Diuus Ireneus ^b; inter cetera vi-
delicet hoc eum docuisse, sola fide homi-
nem iustificari. Simonix nomem ab hoc
Simone Mago natū, voce (sicuti videtur)
satis antiqua, nempe quæ reperiatur & in
prisca septimæ Synodi ^c generalis versio-
ne Latina. Ius hoc Pontificium pronun-
ciat ^d eos esse simoniacos, quotquot & in
quicumque vel ad ordines Ecclesiasticos
vel alia sacramenta Ecclesiæ vel ad Ec-
clesiasticas functiones vel ad Ecclesiastica
beneficia vel ad vlla alia spiritualia vel spi-
ritualibus annexa, siue per pecuniam siue
per gratiam & fauorem, siue per quam-
cumque rationem aliam quàm per legit-
timam id est gratuitā & bene de Ecclesia
merentium vocationē vel sibi parant aut
parare student, vel aliis patefaciūt aut pa-
tefacere student, aditum. quos aded detest-
abiles reputat & ob id inuisos habet
Ecclesiastica legislatio, etiam nouissima
quemadmodum & eorūdem suffragato-
res & auxiliares quoslibet, vt ipso iure
sint excommunicati, nec ab alio quàm à
summo Pontifice absolui queant; vt ab
ordinum sic acceptorum executione sus-
pensi sint; vt beneficiorum collationes
& aliæ quæcunque prouisiones viribus
omnino careant, vel ius inde nullatenus
acquiratur, si realis fuerit simonia neque
tantum conuentionalis vel mentalis quæ
dicitur; vt quilibet etiam infamis & cri-
minosus

minosus & servilis conditionis homo tum
 ad accusandum tum ad testimonium ad-
 versus istos dicendum admittatur. quan-
 quam cum tria sint Simoniacorum ^a ge-
 nera, merito benignius ^b agitur cum ter-
 tio genere; quod est eorum, qui non si-
 moniacè quid consecuti sunt à Simonia-
 cis. his non ab similes ⁴ & illi cēsentur qui
 Ecclesiasticam iurisdictionem sub annuo
 censu exercendam vel tradunt vel acci-
 piunt (gravi utrisque pœna constituta ^c)
 quive sub annuo precio (vt ait Alexāder d
 tertius) ad Ecclesiarum regimen statuun-
 tur. hoc tamen ad prædiorum Ecclesiasti-
 corum locationem nō pertinet ^e: fructus
 enim Ecclesiarum sub annuo censu con-
 cedi vel Ecclesiam. i. Ecclesiæ prædia lo-
 cari seu ad firmam (vt nostri loquuntur ^f)
 dari posse iuris est notissimi. Simoniacis
 item connumerantur & illi qui pro semi-
 narij alicuius Ecclesiastici instituendi do-
 cendive ³ potestate quippiā vel dederint
 promiserintve vel acceperint exegerint-
 ve, siue de sacre Theologiæ magistris que-
 ratur siue de præceptoribus grammaticis.
 vt autem facilius tales magistri possint in-
 ueniri, salubriter constitutum iam olim
 fuit ^g, vt Prælati & Capitula iuuenes ali-
 quot in studio Theologico continerent,
 qui per integrum quinquennium etiam
 absentes beneficiorum suorum fructus in-
 tegros perciperent, & quidem beneficiis
 fortè non sufficientibus publico sumptu
 a a susten-

160

Tria Simoniacorum genera.

Tit. 4.

NE PRÆLATI VICES SVAS VEL ECCLESIAS SVB ANNUO CENSU CONCEDANT.

Tit. 5.

DE MAGISTRIS ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

161

Seminaria Ecclesiastica.

sustentarentur & aleretur. Concilio quo-

Tit. 6.

DE IVDÆIS
ET SARA-
CENIS ET
EORVM
SERVIS.

que Tridentino^a multa hūc pertinentia diligētissimè præscribente. Iudæos^b à nobilissima quidē ac regia populi Israēlitici id est Iacobini (Iacob enim Patriarcha dictus quoque fuit Israēl) tribu Iudæ nominari, & veri Dei cultores tū ante tum post legem Mosaicam fuisse notum est. at, quia Patris æterni filium vnigenitum Iesum Christum Dominum & liberatorem redemptoremque nostrum agnoscere nolunt, Messiam suum semper adhuc & frustra præstolantes & expectantes, à vero cultu diuino sunt remotissimi, nobisque Christianis omnibus hostes infestissimi, quantumlibet à solo patrio sint extorres; post excidiū sub Tito & Vespasiano Imperatoribus Hiërosolymitanum lōgè lateque per orbem dispersi, Principibusque populis aliis passim tributarij. Saraceni populi sunt ex Agar ancilla Abrahami per Ismaëlem orti, vnde potius Agareni vel Ismaëlita sunt appellandi; quāuis ipsi gloriosum Saracenorum nomē sibi fraudulenter vsurpauerint à Sara eiusdem Abrahami vxore, cuius nimirum consensu rogatuque ille rem cum Agar Ægyptiaca habuerit & Ismaëlem genuerit; vt hac ratione non tam ancillā Agar quàm ipsam Saram sibi matrem iactabūdè fingant, ne videantur ipsimet (id quod sunt) proles Abrahami illegittima vel seruilis & adulterina, sed vera & genuina & legitima. quan.

162

Saraceni
potius A-
gareni vel
Ismaëlita.

^a Celsus Churio
 lib. 1. historia
 sacramentica.
 quanquam nō desunt ^a qui propterea Sa-
 racenos hoc sibi nomen sumpsisse scri-
 bant, quōd ex Esau filio Isaaci, nepote A-
 brahami & Saræ legitimo, se descendere
 dicitēt: sed hæc nominis ratio nimis lon-
 gè videtur petita. Quoniam igitur & Iu-
 dæi & Saraceni complures viuunt inter
 Christianos, nō sine grauissimo Christia-
 norum inficiendorum peruertendorum-
^b que periculo, cōsultissimè cauit Ecclesia
 ut habitu peculiari à Christianis distin-
 guerentur; vt diebus parasceues ædibus
 suis includerentur; vt Christianos vel ser-
^c uos vel famulos vel nutrices non habe-
 rent, licèt adscriptitios colonos Christia-
 nos habere non prohibeātur ^c; vt omnes
^d Christiani cōmercium cum illis exercere
 prohiberentur ^d; vt in republica Christia-
 na publicis muneribus minimè præfice-
 rētur ^e; vt si quis illorum seruus baptizari
 velit, duodecim tantū solidis liberari vel
^f inuitis etiā dominis possit; aliaque id ge-
 nus nonnulla, quæ plenius hic enumerari
^g synopsis huius breuitas non patitur. Vt
 omnis hæresion 7 præcideretur occasio,
^h prudenter hoc iure 3 constitutum fuit ne
 quisquā sacras literas interpretaretur seu
 concionādi munus obiret nisi qui per Pō-
 tificem vel alios Catholicos Episcopos
 ritè & solēniter ad id vocatus & missus ef-
 set; ac vt omnes ^b magistratus, etiā ciuiles,
 iurifurandi religione ad exterminandos
 & profligandos hæreticos obligarentur:
 aa ij pœnis

163

Leges dictæ
 Iudæis &
 Saracenis
 inter Chri-
 stianos vi-
 uentibus.

Tit. 7.

DE HÆRE-
 TICIS.

Tit. 8.
DE SCHIS-
MATICIS
ET ORDI-
NATIS AB
EIS.

pœnis^a multiplicibus ad hæreticos reprimendos necessariò sancitis. Hæreticis ab-
similes non sunt Schismatici⁸; qui licet in fide fortassis non errèt, ab vnitæ tamen corporis Christiani seu Ecclesiæ Christianæ sese subtrahūt arque separant, ordinis Hiérarchici contemptores; grauibus etiã subijciendi pœnis. per quos factæ vel ordinationes vel beneficiorum collationes vel aliæ quæuis Ecclesiasticæ prouisiones irritæ decernūtur^b; licet subinde per me-

Tit. 9.
DE APO-
STATIS ET
REITERAN-
TIBVS BA-
PTISMA.

164
Ordinisra-
tio.

ram gratiam conualescant^c. pronus est hinc⁹, id est ex hæresi vel schismate, lapsus in apostasiã id est fidei Christianæ renunciationem defectionemve; ex hæresi quidem, vel in atheïsmum vel Ethnicismum; è schismate verò, in ordinis hierarchici defectionem defectionemque: quod geminum est apostasię genus de quo tractatur hoc loco. quibus non inconuenienter subduntur Anabaptistæ seu retincti, contra Christum Dominum & verum Christi sacramentum baptismatis (quod non nisi vnicum est) contumeliosi, quinimò sacrilegi.

165
De crimi-
nibus tabu-
læ Decaloga
secundæ
aduersanti-
bus, & Or-
dinis inter
illa ratio-
16.

Enumeratis hætenus iis criminibus quę principaliter aduersus ipsum Deum tendunt & prioribus Decalogi præceptis aduersantur, consequens est vt (quoniam nihil singulariter de honore parëtum libris hisce præcipitur) ordine dicamus de cæteris criminibus quę posteriora Decalogi præcepta circa societatis humanæ conser-
uatio-

uationem versantia violant. Societas igitur humana tribus potissimum officiorum muruorum generibus continetur; rerum externarum æquabili quadam temperatione^a, orationis linguæque communicatione^b, cogitationis denique & animi aliorum in alios moderatione tanta ut ne quid alienum vel concupiscatur quidem; quali de nuda concupiscentia iudiciis humanis nihil agi posse superius monebamus. Æquabilem illam vitæ societatisque humanæ temperationem conturbat affectus pravi, quorum fontes hi sunt; ira, libido, cupiditas. ex ira, cædes atque latrocinia; ex libidine, scortationes & adulteria; ex cupiditate & avaritia, furta & rapina. linguæ verò & orationis communicationem turpissimè conspurcât atque defædant mendacia falsaque testimonia. De singulis itaque breviter & eodem ipso prorsus ordine dispiciamus. Cædis omnium gravissimū & atrocissimum genus est parricidium¹⁰. sanè mater quæ filium iracundiæ furore incensa occiderit, perpetuam in monasterio pœnitentiam peragere iubetur^c; nisi vel vidua cum sit propter incontinentiæ metum nubedi facultate eam non priuari satiùs esse videatur Ecclesiæ, vel habens maritum liberosque iudicetur expedire ut & marito adsit & liberos suos regat atque aliam aliquam sui sceleris pœnam luat^d. Sin infans aliquis inter suos parentes cubantes iacens reperiatur

a
de qua tit.
10. 11. 12.
13. 14. 15.
16. 17. 18.
19.
b
de qua tit.
20. 21. 22.

c
de hoc tit.
d
de hoc tit.

166
3 fontes affectuum pravorum.

Tit. 10.
DE HIS QUI
FILIOS OCCIDERUNT

aa iij riatur

riatur mortuus, neque constet unde id illi acciderit, impunè quidem id ferre parentes non debent, attamen tristissimi casus habita ratione^a: sibi certè conscis parentibus trium annorum pœnitentia indicitur, quorum vnum integrum pane duntaxat & aqua transigentes victitent. His non absimiles habentur & isti qui filios quidem suos non interficiunt, sed eosdem vel infantes vel etiam languidos exponunt¹¹. videtur enim necare qui abijcit

TIT. II.
DE INFAN-
TIBVS ET
LANGVIDIS
EXPOSITIS,

& alimoniam denegat^b. quamobrem talis vel à parète vel à patrono vel à domino vel ab alio quolibet ipsis aut scientibus aut ratum habentibus expositus, à patria potestate libertinitate seruitute liberatur; neque tamen ille qui tali subministrat alimenta ius aliquod propterea vel seruitutis vel nexus cuiuslibet in eum acquirit^c. Cæterù vt apertius perspiciatur, quæ, qualis, & quanta debeat homicidis quibuslibet infligi pœna, necessariò distinguendum est, studio an¹² casu cædes fuerit perpetrata. Studio enim ac data opera & præsertim insidiosè aliquem interficiens, quantumlibet antè prouocatus, capitale crimen committit; adeò vt ne altare quidem ipsi sit^d asylum: sic mirum vel ipsa lege^e diuina volente. Latronem tamen si quis interfecerit, cum aliter se defendere non posset, non solum per leges impunè fert, verumetiam per ius hoc Pontificium omni pœnitentiæ expiatione

TIT. I 2.
DE HOMI-
CIDIO VO-
LVNTARIO
VEL CA-
SVALI.

ne altare quidem ipsi sit^d asylum: sic mirum vel ipsa lege^e diuina volente. Latronem tamen si quis interfecerit, cum aliter se defendere non posset, non solum per leges impunè fert, verumetiam per ius hoc Pontificium omni pœnitentiæ expiatione

a. hoc tit. ^a piatione caret ^a: quod & de fure ^b nocturno intelligendum est. Homicidis autem his annumerantur & isti qui impediendæ procreationis causa vel pharmaca vel veneficia vel incantationes quascunque mulieribus adhibuerint ^c, vel abortui causam dederint ^d cum fœtus iam viveret; quive homicidis operam dederint, vel sese adiunxerint, vel auctores interfectionis fuerint ^e. Certè quempiam interficiens, quantumlibet hostem iustum & inimicum religionis, vel causam interficiendi dans ^f, irregularitatem (quam nostri vocant) incurrit ^g. quanquam si magistratus ipse Ciuilis pœnam sanguinis alicui infligat ex causa quapiam ciuilitè apud se per quèlibet instituta ^h, vel etiam ex homine facinoroso indicato ⁱ, talis vel institutor vel actor vel iudex propterea non fit irregularis. At verò si omnino casu cædes fuerit commissa & quidem cum rei licitæ opera daretur & omnis culpa profus abesset, homicidij crimen non committitur ^k. crimen tamen censebitur si non adhibuerit quis eam diligentiam & curam quam alioqui debuit ille qui rei licitæ operam dabat ^l, vel si muneri alieno se immiscuerit, vt si monachus artem chirurgicam exercens casu aliquem extinxerit ^m. denique quando cædes casu sit canonibus prohibito, culpa grauissima iudicatur: adeo quidem vt si quis in conflictibus illis equestribus

aa iiij & lu-

Tit. 13.
DE TOR-
NEAMEN-
TIS.

& ludis hastalibus (quos vulgus torneamenta¹³ vocitat) fuerit interfectus, Ecclesiastica sepulturæ tradi prohibeatur^a; nisi fortè non pugnandi causa veniens at obiter ob sua negotia præteriens ab equis fuerit oppressus^b. sunt enim omnia illa certaminum genera quibus vitæ periculum creatur prohibita. inter quæ est &

Tit. 14.
DE CLERICIS PUGNANTIB. IN DVELLO.

duellū¹⁴, quam monomachiã Græci appellant. cum Deus hac pugnandi ratione tentari videatur & multarum animarum periculum agatur, non pugnantium duntaxat sed & spectantium. quare Clericus duellum vel offerens vel suscipiēs, ab ordine suo remouetur^c, nisi nõ secuta morte neque membri mutilatione dispensandum censuerit Episcopus. quin etsi quis per alium quempiam duellum susceperit qui aduersarium interfecerit, ipse nihilominus redditur irregularis; licet hoc in casu dispensationi quoad beneficium quoque sit locus^d. Postremò vitandi homicidij gratia aduersus Christianos & Catholicos bellum inter sese gerentes ars¹⁵ mortifera sagittariorum & balistariorum sub anathematis id est excõmunicationis pœna prohibetur. Adulterium¹⁶ licet in alienam coniugem propriè cõmittatur, vt stuprum in virginem viduamve, tamen hoc iure Pontificio par est viri & vxoris

Tit. 15.
DE SAGITTARIIS ET BALISTAR.

Tit. 16.
DE ADULTERIO ET STUPRO.

167

Adulter iure Põtificio quisnam.

torum coniugale quomodocunque violentium causa, propter mutæ fidei sacramentum. quamobrem separatio tori tam
vxori

vxori contra maritum alteri cuiusque se-
 se miscentem quàm viro contra vxorem
 adulteratē permittitur. Adulter, inquit
 Festus Pompeius, & adultera dicuntur,
 quia & ille ad alteram & hæc ad alterum
 sese conferunt. Si vir vxorem suam quàm
 scit adulterari, nihilominus retineat, eiuf-
 dem quoque semetipsum criminis reum a-
 facit. Ac tamen ob solas nudasque suspi-
 ciones aliquem accusare periculosum sit,
 marito tamē vxorem vel propter nudam
 adulterij suspicionē impunè accusare li-
 cet^b. Qui verò virginē constuprauit, eam
 ex lege Mosaica Christianis legumlatori-
 bus approbata^c vxorē habere atque do-
 tare tenetur. sin ipsa nolit hūc virum, pro
 modo dotis quam virgines accipere solēt
 nihilominus eam dotabit. E contrario
 autem si constuprator ipse hanc noluerit
 vxorem ducere, datione dotis mulctatus
 & corporaliter castigatus & excommuni-
 catus in monasterium pro salutari pœni-
 tentia retrudetur^d. Furtum nō solum di-
 citur quod clam fit & in furno id est ob-
 scuro^e ac tenebris, verumetiam quod vi-
 quanquam hoc propriè rapinæ illud furti
 nomen obtinuit. vnde raptores dicuntur
 qui vi aliquid eripiunt; quæadmodum qui
 puellam vel mulierem vi abducūt, raptus
 crimen incurrunt; quiq; liberos homines
 furantur, plagiarij nominantur. nec etiam
 furti rapinæve nomen euitant & illi qui
 vsuras exercent. Nam vt D. Ambrosius^f

168
 Furtum
 quàm late
 pateat.

ait, si quis vsuram accipit rapinam facit & vitanon viuit; nec minus restitutioni est obnoxius^a scenerator quam aut fur aut raptor. inter omnia igitur furti genera nullum est grauius sacrilegio¹⁷ & violatione & cōcrematione templorum Deo Opt. Max. vel Diuis eiusdem dedicatorum; quod crimen & excommunicacione & Ecclesiasticæ sepulturæ priuatione (nisi pœnitentia fuerit secuta) punitur^b. huic proximum est raptus; quem ibi committi scribit Lucius tertius^c Pontifex vbi nihil antè de nuptiis agitur. quinimmo post raptum verè commissum puella seu mulier raptori in nuptias vltro consenserit, criminis pœna cessat^d. De plagiariis certe conuictis capitale supplicium lege Mosaica sumitur^e. alioqui fures alij præfertim occulti post ablatorum restitutionem à sacris etiam ordinibus non arcentur^f. atque adeò furtum simplex in famis aut nuditatis necessitate committens leuissimo pœnitentiæ genere puniri solet^g; modò tandem reddiderit fur huiusmodi ablatum si possit; cùm iuxta D. Augustini dictum non remittatur peccatum nisi restitatur ablatum^h. Usuræⁱ nomine intelligimus quidquid amplius ab aliquo exigitur quam est illud quod ipsi datum est. vel vt breuiùs ait Gratianusⁱ, quidquid ultra sortem exigitur; siue illud in pecunia siue in mercibus siue in tritico siue in vino siue in oleo siue quacūque demum

Tit. 17.
DE RAPTO-
RIBVS, IN-
CENDIA-
RIIS, ET
VIOLATO-
RIBVS EC-
CLESIA-
RYM.
169
Raptus.

Tit. 18.
DE FUR-
TIS.

Tit. 19.
DE VSVRIS.

mum alia in re consistat. quare si mutuum
 dederis & pignus acceperis cuius emolu-
 mēta vel fructus abs te percepti deductis
 sumptibus sorti respondeant, & pignus
 illud reddere teneris & debitor liberatus
 erit absque vlla^a alia solutione. quod tam
 Ciuili^b quā Pontificio^c hoc iure cautū
 reperitur. De pœnis^d fœneratorum nihil
 hic dicimus ne simus longiores. ignotum
 nō est Caronis hominis Ethnici de fœne-
 rantibus iudicium. Falsi crimen²⁰ variè
 committitur; nunc testimoniis in iudicio
 dicendis, nunc scripturis ac monumentis
 literarū conficiendis, nūc monera cuden-
 da, nunc aliis ac aliis modis compluribus.
 Testis falsus tribus fit obnoxius, vt D. ait
 Augustinus^e; primū, Deo cuius pręsen-
 tiam contemnit; inde, iudici quem peie-
 rando mentiendōve fallit; postremò, ho-
 mini innocenti quem falso testimonio le-
 dit. rationes deprehendēdi criminis huius
 in literis Pōtificiis admissi varias enume-
 rat Innocentius³ f. Certè sententia iudi-
 cis per occasionem falsarum literarū lata,
 executioni mandāda non est. pœnaq; ele-
 ricos falsarios grauissima g manet. A falsi
 crimine non aliena sunt sortilegia²¹; sunt
 autē sortilegi (desiniente Isidoro^h Hispa-
 lensi) qui sub nomine fictæ religionis per
 quasdam quas Apostolorum seu Sancto-
 rum vocant sortes, diuinationis scientiam
 profitētur, aut quarumcumq; scripturarū
 inspectionibus futura promittūt, quin &
 Hono-

Tit. 20.
 DE CRIMI-
 NE FALSI.

Tit. 21.
 DE SORTI-
 LEGIS.

170
Sorte ne
fiant ele-
ctiones Ec-
clesiastica.

Honorius^a tertius Pontifex vsum sortis cuiuslibet in electionibus Ecclesiasticis perpetua prohibitione damnauit. furta quoque si quis per sortes requisuerit, per quadraginta dies pœnitere^b cogitur: atq;

171
Per astrola-
biū ne fur-
ta perqui-
rantur.

sacerdos in furtis requirēdis inspectione astrolabij vtens grauiter punitur^c. Quin & collusores² in litibus, à falsi crimine non excusantur. quo fit vt de beneficio

Tit. 22.
DE COLLV-
SIONE DE-
TEGENDA.

Ecclesiastico per collusionē litigantes (vt illud nimirum postea per transactionem scilicet vel aliter interueniente pensione perueniat ad actorē) in perpetuum omni spe^d beneficij huius de quo simulatē litigauerunt, priuentur. In criminalibus item causis accusatione per collusionem detecta, nihilominus ex officio per ipsum iudicem vel per nouam accusationē iterum criminale iudicium instaurari poterit^e. Atque hæc quidem omnia quæ de crimi-

Tit. 23.
DE DELI-
CTIS PVE-
RORVM.

nibus tam priori quàm posteriori Decalogi parti aduersantibus dicta sunt, ita semper accipi debent vt in² pueris decimum quartum ætatis annum nondum egressis ea lōgè mitius puniri^f, quinimodò frequenter ne vllō quidē modo puniri^g meminerimus. Hactenus de criminibus

172
De crimi-
nibus Cle-
ricorū pec-
uliaribus,
quæ trium
sunt gene-
rum.

quæ tam in laicis quàm in Clericis promiscuè notantur atque puniuntur; iam ordinis à me præmissi ratio postulat vt de criminibus nonnullis Clericorum peculiaribus agatur seorsum. nam cùm homines Ecclesiasticos seu Clericos exēplum vitæ

vitæ & omnis modestiæ pietatisque reli-
 quo populo se deceat exhibere, meritò
 quædam culpantur & reprehenduntur &
 puniuntur in illis quæ vel omnino non
 habent in aliis hominibus reprehensionē
 vel certè leuiùs feruntur vel etiã locum
 profus non inueniunt vt in solos homi-
 nes Ecclesiasticos cadentia. Primi generis
 est, esse venatorem^a; secundi, percussorē^b
 vel maledicum^c; tertij, factorū sacramen-
 torumque administrum illegittimum id
 est canonibus minimè cõformem^d. Quæ
 singula sic accipe, siue de promiscuo com-
 muni que omniū Ecclesiasticorum grege
 quærat^e siue de eorūdem Prælati^e ipsi;
 item siue de vtentibus iure communi, siue
 de illis etiam qui priuilegiis^f quibusdam
 præ cæteris donati sunt: quia de Prælato-
 rum de que Priuilegiatorum seu Priuile-
 giatorum (sicuti loquuntur nostri) crimi-
 nibus & excessibus peculiaria quædã con-
 stituuntur. Igitur venatio^g viris Ecce-
 stasticis planè prohibetur; tam Episcopis,
 Presbyteris, Diaconis, quàm aliis Ecclesie
 ministris atque Clericis quibuscunque.
 quo fit vt neque canes venaticos nec acci-
 pitres nec falcones ipsis alere permitta-
 tur^h; pænis pro personarum varietate va-
 riis per Aurelianense Conciliūⁱ sancitis.
 Percussor^j hic nominatur qui ad pugnas
 & conflictus propesior & paratior alios
 vel ipse verberat vel verberari curat. qui
 non solum grauiter corripendus est sed
 & offi-

I

2

3

Tit. 24.
 DE CLERI-
 CO VENA-
 TORE.

Tit. 25.
 DE CLERI-
 CO PER-
 CUSORE.

& officio suo nisi resipiscat mouendus ^a.
 quin & Episcopus ipse crudeliter quem-
 piam fustibus cædi iubens per duos men-
 ses à sacrorum administratione iubetur ab-
 stinere ^b. si quis tamen Clericus in repel-
 lenda vi sese defenderit lapides que proie-
 cerit vnde mors insecuta non est (quan-
 tumlibet manibus aliorum in eodem cõ-
 flictu pugnantium quis interierit) nec ut

Tit. 26.

DE MALE-
DICIS.

Tit. 27.

DE CLERI-
CO EXCOM-
MUNICA-
TO, DEPO-
SITO, VEL
INTERDI-
CTO, MINI-
STRANTE.

Tit. 28.

DE CLERI-
CO NON
ORDIN. MI-
NISTRAN-
TE.

Tit. 29.

DE CLERI-
CO PER
SALTVM
PROMOTO.

Tit. 30.

DE EO QVI
ORDINES
FVRTIVE
VSCEPIT.

173

Ministrare
quid.

homicida punitur ^c nec ab ordinum sacro-
 rum susceptione arcetur ^d. Maledici ^e
 cum in summum Pontificem Pontificis-
 ve potestatem, tum blasphemii simul in
 ipsum Deum vel D. Virginem vel alios
 Diuos non ab Ecclesiastico tantum iudi-
 ce sed & à Ciuili magistratu (quem com-
 pellere debet ad hoc, si videatur opus, iu-
 dex Ecclesiasticus) grauissimè puniendi
 sunt; vt pœnæ grauitas terrorem incutiat
 aliis. Sacrorum sacramentorumve admi-
 nistri ²⁷ illegittimi seu Canonibus mini-
 mè conformes deprehenduntur omnes
 isti qui vel excommunicati sunt vel depo-
 siti vel interdicti; vel qui sacros ordines
 omnino non susceperunt ²⁸, vel si susce-
 perint non ordine tamen neque rectè, si-
 cut oportebat, sed aut per saltum ²⁹ (vt
 nostri loquuntur) aut clam ac furtim ³⁰
 seu quasi per obreptionem eos consecuti
 fuerunt. omnes hi ministrando peccant.
 ministrare autè hic accipe pro ^{leiturgien}
 vel sacrificare; sicut illic ^e, Ministrantibus
 illis &c. quorum omnium & singulorum
 quænam

quænam sint pœnæ, cuius in promptu est inspectis titulis videre. Prælatorum delicta vel excessus: in ipsorum subditos variè committuntur; nunc in exactio- nibus indebitis faciendis & exercendis, nunc in iurisdictione sua contra vel præ- terius & æquum administranda, nunc in auctoritate rerum quoque illarum quæ solius Pontificis Romani sunt gerenda- rum sibi sumenda, nunc in priuilegiis a- liorum violandis, nunc alio quocumque modo limitibus tum legitimæ suæ fun- ctionis tum rationis temerè transiliendis & excedendis. à quo quidem excedendi verbo nominantur Pontificio iure hoc **EXCESSVS** a. Debent quidem subdi- ti suis Prælati obedientiam & varia offi- ciorum genera b; siue in fide debita præ- standi siue in vitæ suæ totius innocentia rebus ipsis declaranda; sed Prælati suos vicissim subditos charitate quadam pa- terna complecti debent. alioqui Prælato- rum excessus ita iubent puniri Pontifices vt illorum exemplo cæteri terreantur c, & quidem vt eorundem imperio contra aliena priuilegia quid iubentium impunè non pareatur d. Sanè si de crimine quo- piam à se commisso quis Clericus gloria- retur, siue Prælatus esset ipse siue sub- ditus, is ab omni officio & beneficio suo suspendendus esset e. Atque inter a- lios quidem cum Clericorum cætero- rum tum Prælatorum excessus est & no- ui ope,

Tit. 31.
DE EXCES-
SIB. PRÆ-
LATORVM
ET SVEDI-
TORVM.

174
Mutua Præ-
latorū sub-
ditorumq;
opera, &
mutuū of-
ficium.

175
Gloriatio
de crimine
turpissima.

Tit. 32.
DE NOVI O-
PERIS NVN-
CIATIONE.

INSTRUM-
ENTORVM
INSTRUM-
ENTORVM

ui operis in alterius præiudicium inchoatio molitio 32 & erectio. quamobrem si nouum opus molienti nunciatio (hoc est prohibitio solennis) iustè fiat, quidquid post ædificauerit id vniuersum suis ipse sumptibus demoliri cogetur, etiã si ædem aliquam sacram extruxerit a. est autem in arbitrio & optione b nunciãtis, vtrùm intra tres menses de præiudicio suo docere (interim opere cessante) an verò recepta cautione de diruendo restituendoque interim ædificare permittere malit. Restat

Tit. 33.
DE PRIVI-
LEGHS ET
EXCESSIB.
PRIVILE-
GIATO-
RYM.

INSTRUM-
ENTORVM

hoc duntaxat vt de eorũ delictis qui certis quibusdam priuilegiis 33 præ cæteris gaudent, ac obiter hac occasione de priuilegiis ipsis, breuissimè dicatur. Hos ita priuilegiis donatos ius Põtificium vocat *Priuilegiatos*, Vlpianus c & alij scriptores Latini *Priuilegiarios*; vt & ius hoc *Beneficiatos*, quos alij auctores Latini *Beneficiarios*. De priuilegiorum igitur vel interpretatione vel sententia semper iudicandum & æstimandum erit ex ipsorum formula seu tenore, qui diligenter inspiciendus est: secundum hunc accuratè seruãda sunt priuilegia. Sed priuilegiorum literis fortè deperditis, nihilominus per testes idoneos qui eas ipsi viderint & legerint & sine vitio fuisse adseuerauerint, probata eandem literarum sententia, pro talibus iudicanda sunt priuilegia qualia ex testimoniis huiusmodi fuisse liquet e. Alienorum violatores priuilegiorũ, suis ipsi priuilegiis

^a uilegijs meritò priuantur ^a. Cauendum
 verò cum primis est ne suo quis priuile-
 gio abutatur, alioqui periculum eius adi-
 mendì & amittendi subiturus. nam tam-
 etsi quis insignitus priuilegio Clericali,
 sine habitu & tonsura more laicorù com-
 prendatur in delictis à Ciuili Magistra-
 tu, & ab eodem puniatur, Ecclesia æqui
 bonique cōsulere solet; quia malitijs ho-
 minum indulgeri non debet sed potius
 obuiari, vt Honorius 3 Pontifex ad An-
 gliæ Reginam scripsit ^b. Quod si qua sit
 Ecclesia quæ per integros annos ^c 40 pri-
 uilegio sibi concessio non vtatur, tali suo
 priuilegio renunciaffe satis intelligitur.

^b Post explicatas criminalis iudicij insti-
 tuendi rationes, enumeratis deinceps or-
 dine criminibus omnibus quæ in Eccle-
 siasticum forum deducuntur, partitionis
 à nobis in initio factæ ratio postulat vt de
 pœnis, hoc est de tertio totius huius De-
 cretalium libri quinti membro, tandem
 tractetur. De pœnis infligendis quæritur
 in duobus delinquentium generibus: v-
 num genus est eorù qui de crimine quo-
 piam vel criminibus malè duntaxat au-
 diunt. i. publicè diffamantur atq; suspecti
 sunt licet conuinci nequeant; alterum ²
 genus est eorù qui præterea iam vel con-
 uicti sunt vel in iure confessi. diffamatis
 indicitur antea purgatio, cōuictis vel pro
 cōuictis habitis infligitur propriè pœna.
 Purgationis item genus duplex est; cuius
^{b b} alterum

176
 Tertiū to-
 tius huius
 libri mem-
 brum ge-
 neris dupli-
 cis.

177
 Canonica
 vulgarisq;
 purgatio
 cur sic di-
 cta.

Tit. 34.
 DE PURGA-
 TIONE CA-
 NONICA.

178
 Quota ma-
 nu iurare.

alterum iure Canonico approbatur ideo
 que purgatio Canonica dicitur; alterum
 tanquam à cœci vulgi temeritate natum
 reprobatur, quæ vulgaris hinc purgatio
 nominatur. Quoniam igitur deficienti-
 bus probationibus vel cōfessionibus ne-
 mo iure puniri debet (nisi crimen omni-
 no sit notorium^a) cū tamen è contra-
 rio indignissimum sit cum sceleratis ho-
 minibus licet non conuictis attamen ve-
 hementer suspectis dissimulare, non sine
 maxima grauissimaque totius populi of-
 fensione; salubriter hoc³ iure Pontificio
 cautum fuit vt de criminibus ita suspecti
 cogantur suam innocentiam per iusiuran-
 dum suum ipsimet profiteri; testibus item
 pluribus viris integerrimæ fidei simul ad-
 ductis qui quoque iurati confirment sese
 credere iusiurandum hoc profitentis (quæ
 probè nouerint) esse verum. quod nostri
 satis accommodato huic rei verbo *purga-
 re* dixerunt. Atque Episcopus quidem se-
 se purgans, per alios adhuc duodecim sui
 ordinis olim sese purgare tenebatur; sa-
 cerdos, per septem; Diaconus, per tres. id
 quod nostri^b appellant duodecima vel
 septima vel tertia manu iurare. sed hoc
 paulò nuncaliter de numero compurga-
 torum partim faciliore partim difficilio-
 re pro circumstantiarum videlicet varie-
 tate videmus^c esse cōstitutum. Deficiens
 in purgatione, tanquam conuictus^d pu-
 niri consuevit. Alterum purgationis ge-
 nus

Tit. 35.
DE PURGATIONE
VVLGARI.

nus vulgo³ multos apud populos vsita-
 tum sed canonibus improbatum^a, vel
 duello fit vel candenti ferro vel aqua fer-
 uenti vel etiam frigida^b vel aliter. ita scili-
 cet vt si quis in duello fuerit superior vel
 candentis ferri vel aquæ feruentis contre-
 ctatione sumptione^eve non lædatur vel a-
 liter quasi miraculo liberetur ac euadat,
 innocens iudicetur, & rectè sese purgasse
 credatur. Stulta res ac temeraria. Ceterum,
 sicut in purgatione deficiètem puniri di-
 ximus, ita è contrario canonicè seu legit-
 timè sese purgans absoluitur. immò cuius
 fama per iniuriam læditur, is aduersus in-
 sectatores iniuriarum habet actionem^c.
 quo fit vt & hoc loco de iniuriis & dam-
 no dato³ ius Pontificium agat. maximè
 autem, quòd pœnæ, de quibus mox dice-
 tur, sine fraude vel iniuria aliqua præce-
 dente nemini possint infligi. Damnum,
 inquit Paulus^d Iurisconsultus, & damna-
 tio, ab ademptione & quasi diminutione
 patrimonij dicta sunt. quod idem & lon-
 gè ante Paulum hunc Marcus Varro de
 lingua Latina adnotauerat^e dum lucri &
 damni Etymon traderet. Et siquidè dam-
 num datum fuerit per iniuriam, ex L. A-
 quiliana^f competit actio; sin damnū à qua-
 drupide^g datum sit, pauperies propriè
 dicitur. De vtroque damni genere ple-
 niùs in Pandectis. exempla autem tum in-
 iuriæ tum pauperiei potissimùm hîc ex le-
 ge Mosaica^h ad verbum recitanturⁱ atq;
 bb ij ciui-

Tit. 36.
DE INIV-
RIIS ET
DAMNO
DATO.
179
Ordinis ra-
tio.
180
Damnum
vnde sic di-
ctum.

a
b
c
d
e
f
g
h
i

181
 Damna &
 Expensę se-
 parantur.

Tit. 37.
 DE POENIS.

182
 Quam latę
 pateat hic
 titulus.

183
 Poenę cri-
 minum.

184
 Ecclesiasti-
 cę poenę
 multipli-
 ces.

ciuitate Christiana donantur. Sed aliud
 est damnorū restauratio, aliud satisfactio
 expensarum, vt hoc loco Gregorius a no-
 nus docet. quamobrem iusiurandum de
 damnis non restaurādis interpositum, ad
 expensarum repetitionē nequaquam ex-
 tenditur. Sed iam tādē de poenis 7 ipsi,
 quarum occasione tres hi tituli superio-
 res proximē memorati præcessēre, dica-
 mus. *Pœna* generali nomine, sicut Vlpia-
 nus definit ^b, *est omnium delictorum coerci-
 tio; multa, specialis peccati; cuius animad-
 uersio hodie pecuniaria est.* Atque hoc qui-
 dem titulo non solum de poena in crimi-
 nalibus iudiciis agitur, verum etiam de
 poena tum condemnationis in expensas
 ex causis etiam pecuniariis ^c, tum con-
 uentionali ³. quam tamen conuentiona-
 lem poenam neuter contrahentium pere-
 re poterit si vterque aduersus cōtractum
 venerit ^d; & ad quam pendendam non re-
 nerit eum qui ad certam quantitatem sol-
 uendam sub poena obligatus erat, si ad-
 diem dictum maiorē eius quantitatis par-
 tem soluerit, æquitatę summa sic postu-
 lante constituit Innocētius ^e tertius Pon-
 tificex. De poenis propter crimen infligen-
 dis hoc primū in genere statuit Conci-
 lium Toletanum ^f *vt ea qua frequentipre-
 uaricatione iterantur, frequenti sententia con-
 demnentur.* Poenarum autem Ecclesiasti-
 carum criminibus destinatarum de qui-
 bus hīc loquimur varia sunt genera; qua-
 rum

rum tamen nullæ sanguinis habent effu-
 sionem, cum illa pœna non Ecclesiastici
 sed secularis fori sit, & ius Pontificium fa-
 cinorosos homines non è medio tolli sed
 emendari velit: quandoquidem non a-
 lium spectat finem quàm animæ salutem.
 Cunctarum autem pœnarum Ecclesiasti-
 carum grauiſſima est excommunicatio¹,
 de qua paulò pòſt peculiaris titulus est.
 ſecundum obtinet in pœnarum Pontifi-
 ciarum catalogo locum degradatio² no-
 ſtris dicta; qua fit vt vir Eccleſiaſticus ob
 crimen aliquod atrox à ſe perpetratum
 priuilegiis omnibus clericalibus & ordi-
 nibus iſtis Eccleſiaſticis exſpoliatus (cha-
 ractere nihilominus vt indelebili rema-
 nente) curiæ brachiõve ſeculari relinqua-
 tur: ita tamen vt iudex Eccleſiaſticus eiuf-
 dem degradati Rei mortẽ deprecari^a de-
 beat apud iudicem ſecularem. non ſolùm
 enim ſanguinis pœnam nõ debet ipſe iu-
 dex Eccleſiaſticus irrogare, verumetiam
 ab omni voto ſeu deſiderio ſanguinis ef-
 fundendi longiſſimè abeſſe^b. Quanam
 verò ſolemnitate degradatio iſta fiat, co-
 pioſè docet Bonifacius^c octauus. Huic
 pœnæ proxima eſt ad carceres³ perpetuos
 condemnatio. *quamuis enim, vt idem Bo-
 nifacius^d ait, ad Reorum cuſtodiam non ad
 pœnam carcer ſpecialiter deputatus eſſe nõ
 ſcatur, nos tamen non improbamus, ſi Clerici
 conſeſſi de criminibus vel conuicti (eorum ex-
 ceſſibus & perſonis ceterisq; circũſtantiis pro-*

nuda deliberatione pensatis) in perpetuum vel ad tempus, prout visum fuerit expedire, carceri mancipentur ad pœnitentiam peragenda.

Ab hac pœna non est aliena & in arctum aliquod monasterium + detrusio ^a. non-
 4 nunquam etiam exilij pœna infligitur, &
 5 character seu ^b stigma ⁶ imprimitur, vel
 6 verbera ⁷ dantur ita tamen ne sanguis ^c
 7 rumpat. Quin & beneficiorum & digni-
 8 tatum & priuilegiorum ademptionem ⁸,
 9 suspensionem ⁹ seu ab officio seu à benefi-
 10 cio, interdictionem ¹⁰, inter pœnarum ge-

185
 Ne multa
 pecuniaria
 delinquen-
 tibus insti-
 gatur.

11
 Tit. 38.
 DE POENI-
 TENTIIS
 ET REMIS-
 SIONIBVS.

186
 Confessio-
 nis Chri-
 stianæ ne-
 cessitas.

nera esse non est obscurum. Pecuniariam
 certè pœnam seu multam propter deli-
 ctum aliquod exigere promiscuè, quia id de
 radice cupiditatis & auaritiæ prodire vi-
 detur, Honorius ^d quartus Pontifex me-
 ritò vetuit. Pœnis hisce connumerantur

& pœnitentiæ ¹¹. Pœnitentiæ ³ hic in-
 telligimus pœnas illas, vel, vt significan-
 tiùs exprimitur, illum expiandi modum
 qui peccata sua Catholico more cōfite-
 ntibus ab habente potestatem soluendi li-
 gandi que pro satisfactione quadam præ-

scribitur & iniungitur. Ad huiusmodi ve-
 rò confessionem vnūquemque Christianum
 (postquam doli fuerit capax) semel
 vt minimum in anno teneri Catholica
 voluit Ecclesia: sacerdote qui confessio-
 nem excipit, eandem sanctionibus grauif-
 simis prodere prohibito; sub pœna nimi-
 rum detrusionis in arctum aliquod mo-
 nasterium ad perpetuā pœnitentiam per-
 agen-

agendam. quod quidem confitendi remedium adeò salubre atque necessarium est, vt medici quoque corporum ad ægrotos vocati, edicto teneantur hos ante omnia inducere ad medicos animarum simul aduocandos; cùm & ex animi sanitate pendeat sæpe sanitas corporis. pœnitentiis itaque semel iniuctis omnino satisfaciendum est; nisi per gratias & remissiones id est indulgentias hæ pœnæ seu pœnitentiæ condonentur. sed quoniam de iure iubilæi & indulgentiarum peculiare dedimus alibi Syntagma, nihil est quod hîc amplius addamus. quare veniamus ad ius excommunicationis³⁹. quod pœnæ genus antiquissimum est in Ecclesia Christiana, vtpote ab ipsius Christi & Apostolorum doctrina profectû: dum is qui Ecclesiam non audit nec ei vult obedire tanquam Ethnicus & publicanus haberi, dum hæreticus homo post commonitionem trinam deuitari, dum homines contaminati sceleribus & obstinati Satanæ (tanquam Ecclesiæ Christianæ carnifici) ad interitum & afflictionem carnis tradi, iubentur: donec nimirum resipiscant & ad Ecclesiæ gremium redeant. nec enim excommunicatio fit vt quis pereat, sed vt pudore suffusus in gratiâ cum Deo Deique Ecclesia redeat^b. excommunicatio nempe neruus est Ecclesiasticæ disciplinæ. quem gladium habet Ecclesia spiritualem non ad occidendum sed ad viuifi-

bb iij candum

187

Indulgētium Syntagma cōsule ab Auctore editum.

Tit. 39.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, adde tu liberrimè SUSPENSIONIS, ET INTERDICTI.

188

Excōmunicationis antiquitas & origo.

189

Excōmunicationis medicinalis.

a. cōm infirmitas. hoc tit.

b. inter hæc. 3. 3. 2.

190
 Duplex Ex
 cōmunica-
 tionis ge-
 nus; Ana-
 thema, &
 Excōmu-
 nicatio sim-
 plex vel
 minor.

191
 Canon late
 sententia.

192
 Trina pri^o
 monitio.

candum^a vt Nicolaus Pōtifex loquitur^b
 Excommunicatio nostris alia maior alia
 minor nōminatur: maior est quæ non so-
 lum à perceptione sacramentorū verum
 etiam ab omni consortio & communio-
 ne Christianorum separat, quæ vocatur
 & Anathema: minor est quæ duntaxat à
 sacramentis arceat. hæc pœna nunc incur-
 ritur ipso iure, nunc irrogatur per senten-
 tiam iudicis. incurritur ipso iure, quando
 propter scelus aliquod enorme canon a-
 liquis ipse sententiam tulit excommuni-
 cationis in quoscunque tale quid perpe-
 trantes. qualis canon ob id vocatur canō
 late sententiæ quasi qui sententiam latam
 secum adferat. exēplum sit in eo quicun-
 que sacerdotem vel alium Clericum vel
 religiosum religiosamve percusserit^d aut
 violentas illis iniecerit manus, vel incen-
 diarius fuerit. quales homines non nisi à
 summo Pontifice eiusve Legato possunt
 absolui, nisi causa quæpiam necessaria ab
 adeundo Pontifice vel eius Legato ipsos
 excusauerit. irrogatur excommunicatio
 per sententiam iudicis his qui sese contu-
 maces & Ecclesiæ iudicique suo Ecclesia-
 stico rebelles re ipsa declarant. qualis ex-
 communicatio magnis olim solennitati-
 bus^e fieri consuevit; accēsis videlicet can-
 delis & in terram proiectis & cōculcatis.
 At, in neminem prorsus excommunica-
 tionis est ferenda sententia, nisi trina mo-
 nitione præmissa, nec nisi ex causa & ma-
 nifesta

nifesta & iusta, sicut in Concilio generali ex ipsius Christi doctrina (cuius antè meminimus) constitutum reperitur^a. Sanè qui sciens prudensque communicauerit excommunicatis, excommunicationis pœnam, certè minoris^b, incurrit; quin & maioris^c, vbi communicatio talis fit in ipso delicto propter quod excommunicatio fiebat. exceptis^d tamen ipsorum excommunicatorum domesticis aliisque sine quorum consortio viuere excommunicati nõ possent. Illud submiretur quis non immeritò cur huius inscriptio tituli non sit æquè plena secùdum libros hæctenus impressos atque est eiusdem tituli inscriptio in Sexto Bonifaciano & in Clementinis & in Extrauagantibus Ioannis 22¹; sic nimirum, DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS, SVSPENSIONIS, ET INTERDICTI; cùm tamen & suspensionis^e & interdicti^f mentio reuera fiat hïc frequentius. Equidem id vitio vel scribarum vel typographorum contigisse suspicor; ideo defectum sentio liberimè supplendum. DEPOSITIONIS^g item, atque præterea PRIVATIONIS^h meminit hic titulus. quæ singula longè lateque differunt & inter se & à degradatione illa de qua sub titulo de Pœnis dicebatur. *Suspensio & interdictum* relinquunt spem restitutionis integræ; *Depositio* spem restitutionis (de restitutione in integrum hic non loquor) omnem præcidit atque tollit,

193
Cõmunicatio cum excommunicatis.

194
Mutilla tituli presentis inscriptio.

195
Depositio priuatio quid à degradatione differat.

bb v tollit,

tollit, quemadmodum & *Privatio*, priuilegio tamen fori Clericalis manente saluo: degradatio tollit hæc omnia, priuilegium quoque fori. Nihil autem est aliud hoc loco interdictum quàm iudicis Ecclesiastici sententia vel decretum, qua quoue vel certis personis vel etiam certis locis ob causas aliquas graues interdicitur vsus officiorum diuinorum perceptioq; sacramentorum. Quæ quidem tria, Excommunicatio videlicet & Suspendio & Interdictum, passim in iure hoc Pontificio *Censurarum* Ecclesiasticarum vocabulo intelliguntur^a.

196
Interdictum
quid sit.

197
Censuræ Ec-
clesiasticæ.

Tit. 40.
DE VERBO-
RVM SIGNI-
FICATION.

198
Mēs magis
quàm ver-
ba spectan-
da.

Explicatis omnibus vniuersi iuris Pontificij partibus, restat vt pro coronide breuis quædã iuris eiusdem comprehensio subdatur, sicuti fit & in legum Ciuilium Pandectis. Ac quoniam ius omne vocibus orationeq; constat, & rebus ipsis hoc est æqui bonique cognitione, de vtroque genere breuissimum quid adferamus. Vocum 40 & orationis interpretatio non minimam sæpè difficultatem habet annexam; quo fit vt vtrumque ius plenum sit harum explicatione. Atque in genere quidem id obseruandum est, vt quia mentis interpres est oratio, res autem nõ sermoni (sicut Hilarius inquit^b) sed rei sermo subiectus est, intelligentia dictorum ex dicendi causis assumatur; vel, vt paulò clarius habet Cælestinus Pontifex^c, non tam verba considerentur quàm voluntas.

voluntas : quandoquidem non intentio
 verbis at verba debent intentioni seruire.
 beneficia certè Principū latissimè inter-
 pretanda esse rescripsit hoc loco Inno-
 centius tertius ^a. De interpretandi in vni-
 uersum officio sic sensit Gregorius ^b Pa-
 pa; *Si prolixam, inquit, epistolam meam ad
 interpretandum accipere te fortassè contige-
 rit, rogo non verbum ex verbo sed sensum ex
 sensu transferri, quia plerunque dum proprie-
 tas verborum attenditur, sensus veritatis a-
 mittitur*. Nam & Augustino ^c teste, *nihil
 obstat narrandi diuersitas vbi eadem dicun-
 tur*. At quia de verborum significatione
 copiosè & eleganter scripsit Alciatus, &
 singularum vocū clausularumve sub hoc
 titulo diuersis libris tam Pontificij quàm
 Ciuilis iuris comprehensarum interpre-
 tationem cuius ex ipsis fontibus petere
 procliuè est, equidem verbum non am-
 plius addam. Ipsius æqui & boni cog-
 nitio generalibus quibusdam sententiis ⁴¹
 comprehensa est, quas vt Axiomata quæ-
 dam philosophi, & Aphorismos medici,
 sic veteres Iurisconsulti Regulas appella-
 runt. quæ nimirū ex vniuerso iure sumptæ
 & in breue quoddam axioma contortæ
 seu coniectæ, rem quæ est breuiter enar-
 rant ^d. non secus ac à causidicis & Rhetoribus
 causæ totius in angustum quoddam
 fit coniectio; quo nimirum de vniuersi
 negotij litisque statu facilius liquere pos-
 sit. Harum itaque Regularum ea est bre-
 uitas

199
 Interpretā-
 di officiū,

Tit. 41.
 DE REGV-
 LIS IVRIS.

200
 Causæ to-
 tius conie-
 ctio.

380 DE IVRE SACRO LIB. III.
uitas vt si quis eas breuius tradere conetur, non compendium traditurus at magnam dispēdium sit ineptissimè facturus. Quare tandem sit hic, ad Dei Opt. Max. gloriam, ac publicum bonum, nostramq; salutem, Synopsis huius Paratitularis ac totius denique Commentarij de IVRE SACRO in vniuersum seu Principiorum iuris Ecclesiastici finis diu desideratus & exoptatus.

*Laus aeterno DEO, Virgini matri
Deiparae, Sanctisq; Dei cunctis.
Amen.*

Auctoris, ex ruricolis orti pecuariis,
infigne paternum *Tridens rusticus*,
cum gnome subiecta.

Tridens laboriosus at beatus est.

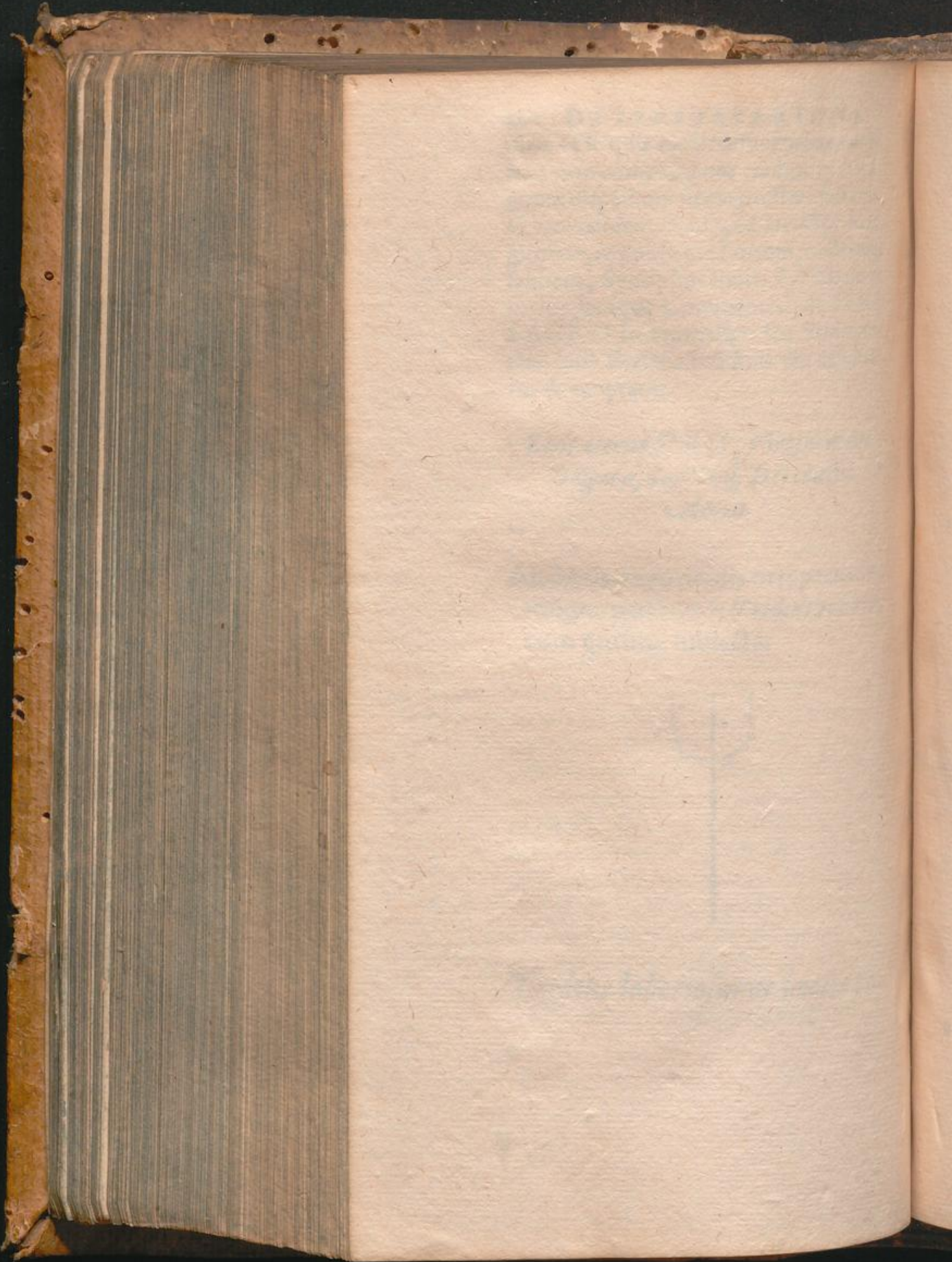

ne-
na-
us.
ax.
nq;
e ac
RE
to-
ra-

is,
66;

57.

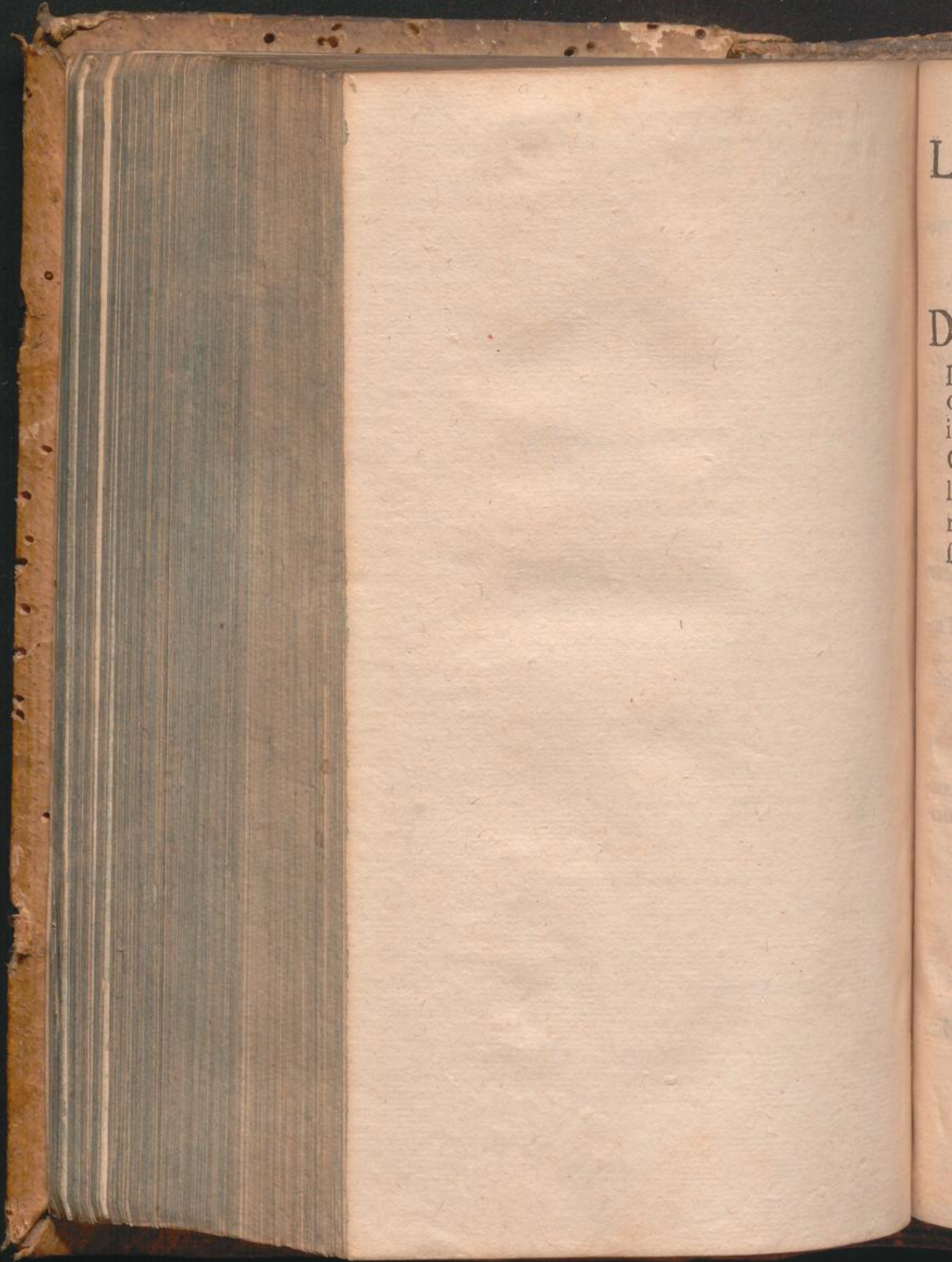

L

D

I
C
I
L
M